

Betiko Sendia Bizkaian

Gaurko sendia asko aldatuta dago. Egin daigun etxe baten aita-amak bizi dirala bost seme-alabagaz: Au nire emazteak ekarri eban, beste au neurea zan, irugarren au urikoa dogu eta beste biak geu bionak dira.

Ez da orrelakoa izan gure betiko sendia.

“ONU”k 1994n. urterako izendatu eban sendiaren laterri-arteko eguna eta gauza ona izan zan egun ori ospatzea, sendia beti dalako gizartearen oiñarria.

Komunistak aldi baten gizartetik sendia kentzea erabagi eben: Senar-emazteak beti aske dagozela eta umeak azteko zeregiña laterriak artzen ebala. Laster damutu ziran eta barrero ipiñi bear izan eben eben sendia dagokion lekuan. Gizartea osotzeko bide obarik ez da aurkeztu sendia baiño.

Gizarte osoa dago sendiari begira: Laterriak, laterri-arteko erakundeak, eleizak, gizarteko beste erakundeak...

Gizartearen arazoak, sendiarena be ba-dira: ezike-tea, lana, jakintza, erlejiñoa... danak dauka zer-ikusia sendiagaz.

Laterri-artean be, gizadiaren etorkizuna sendiagaz lotuta dago. Gogoratu Txina´ren arazoa, erritarrak geiegi ugaritzen ziralako.

Sendiak emoten dauskuz gure nortasuna agertzeko, izena eta abizenak.

...

Sendiarena izaten da etxea. Gure Euskalerria´n, Bizkaia´n, lege bereziakaz zaintzen da etxea: Tronkalak dauka garrantzia eta onen lurak eskuratzeko lenengo eskubidea. Iñor ezin sartu leiteke etxe-barrura, ez agintariak eta ez epaikariak. Kanpotik deitu bear dabe etxeko jaunak urten dagian. Orregaitik etxeak bere izena dauka eta ortik sortuak dira gure abizenak.

Beste jokabide bat artu zan “Villa” edo urietan, baiña ez dau aurrera egin, gero eleiz-ateen arauetara sartu ziran uriak.

Euskalerritik kanpora abizenak gurasoen giroefagertzen dabe: Juarez, Jonson, Ivanovich Joan, Jon´en semea agertzeko bideak dira. Euskaldunen abizenak etxea gogoratzen dabe, ez gurasoak: Bengoetxea, Etxaburu, Kortabarria...

...

Etxean bizi diranak, “etxekoak” dira, urrengo urratsa senideak dira. Oneik, etxean bizi ez arren, odolez edo sendiz alkartuta dagoz. Baiña beti jaiote-etxeagaz zer-ikusia daukela, beste batzuk urriñeko senideak dira eta ezkontzaz lotuak diranean “izter-senideak” esaten jake.

Senideak ´tar atzizkiak alkartzen dauz eta ori eskintzen eban Arana´tar Sabin´ek, esaterakao “Goitia´tar Jon”, baiña Azkue´k naiago eban ´ko atzizkia “Goitia´ko Jon”. Etxeen izenak eta abizenak asko banatu ta nastau diralako, obeto jatorku ´tar, ´ko baiño.

Senideak ba-daukez alkartzekoeuren egunak: Ezkontzak, ... eta, betez be, Illetak. Senideai deitu egiten jake eta len onei bazkaria emoten jaken.

Gero arratsaldean illetak ospatzea etorri zan eta or amaitu zan bazkariak emoteko oitura ori, 1970n. urte-inguruan. Gure Lege Zarrak debekatu egin eben illetetan bazkaria emotea, baiña alperrik izan zan. Orain zeozer egiten da olata-egunean.

...

Sendiak bere maillak daukaz adiña kontun dala: Amandrea ta Aitajauna, Aitite ta amama dira lenengoak. Oneri “berori” gaz egiten jaken berba leku askotan. Urrengoak aita eta ama dira: Oneik “ika” berba egiten eutsen seme-alabai eta bardin nebarreben artean, orrelan gaur be, esaterako Elorrion. Umei beti egiten jake zuka. senar-emazteak alkarri zuka egiten dautsoe berba. Gaur beti zu erabiltera jotzen da.

Seme edo alaba bat jaioten danean, “familia euki dabe” esaten da.XVI gizaldiko esaldia da au:”Eztauterik, ez dauka aurrik”. Etxea sendia da.

Iru mailla artzen dira sendian: Guraso zarrak, guraso gazteak eta seme-alabak. Guzti oneik etxeok dira. Iñoz osaba edo izeko zarrak be or sartzen dira.

Sendiaren arduradun danari, “etxagun” edo “etxe-koandre” esaten jako. “Zu etxerako” eta ez “etxea zutzat”. anai-arreba ezkongea etxean bizi leitekez ezkondu arte edo lekaide-lekaime sartu-arte. Gaur olakoak etxean bagerik kanpoan egiten dabe lan, baiña etxeok dira eta ostatua ordaindu bear dabe. Etxean lagundu be egin leikee.

...

Gauzak asko aldatzen doaz baiña etxaguntzak jarraitzen dau. Etxearen jabea etxaguna da eta zatirik be ezin saldu legi, etxetik kanpora ezer joan ez daiten, senideen baimen bagerik. Ortik sortuak dira oraintsura arte foru-deiak (llamamientos forales) eleizan edo ateetan edo eleizbidean egitea, notarioa edo eskribaua dei-egillea dala.Tronkal-eskubidea daukenak beti dira lenengoak saltzen dana, soloa edo etxea, erosteko. Orregaitik dira deiak.

Ez dira etxaguntzako ondasunak, ezkontzara ekarriak.

Etxeguntza ez dauken etxeok euren eskubidea dauke beti eta emon egin bear jake:”teilla bat, arra bat lur eta zugatz bat”.Maia, ogea ta illobi-eskubidea be ez dira galtzen.

...

Etxea da gauza bat eta etxaldea beste bat. Etxea horma-barruan dagoana da eta etxealdeak lanabesak, abereak, soloak eta basoak dauz bereak. Gizonak lantzen dauz oneik eta etxeok lanak emaztearenak dira, beti alkar lagunduta. Korte senarraren lanlekua da, ortu edo baratza emazterena, baiña irabaziak beti bienak. Gaur emazteak etxetik kanpoan lan egiten dabe eta gauzak asko aldatu dira.

“Gure aurrekoak” edo il ziranak, “etxe onetarik urten dabenak” kontuan artzen dira otoitzean eta eleizan. Eleizan sepulturak egozan atrillekaz eta atxeruakaz, argiak ipinteko. Beean oial baltz bat eta gaiñean zuria. Orrek gogoratzen dauku, lenago eleizetan illobiak egozala. Sepulturea etxearena da .1452n. urtean foru zarrak sepulturea etxearen zati lez artzen eban. 1992. urtean be bai.

Ardurea etxeok andrearena da eta andra barriari emon egiten jakon ezkondu eta urrengo igandean. Eta or agertu ziran erresponsoak.

Etxe-ondoan, ortuan, antxiña illobien lekua egoan, batez be bateatu bagerik ilten ziranentzat. Teillapean, ituzuren azpian obiratzen ziran batzutan.

Etxeko erlejiño-arazoak emaztearenak dira.

OLAZARtar Martinek †

